

Motion till riksdagen

1989/90:Jo248

av Håkan Hansson m.fl. (c)

Jordbruks- och livsmedelspolitiken

I. Lantbruket inför 90-talet

Stabila spelregler behövs

Den tekniska och ekonomiska utvecklingen för med sig att förutsättningarna för jordbruks- och livsmedelsproduktionen ständigt förändras. Till den tekniska utvecklingen kan vi räkna resultatet av växtförädling, husdjursavel och annan FoU inom produktionsteknik och vidarebehandling av produkter från jordbruket. Till ekonomisk utveckling hör höjd materiell standard, ändrade konsumtionsvanor och nya regler för internationell handel. Liksom på många andra områden har förändringarna påverkats genom ett samspel mellan fria krafter och politiska beslut. Den centrala roll, som livsmedelsförsörjningen spelar för alla människor, har lett till att de olika ländernas regeringar som regel mer aktivt sökt styra utvecklingen inom jordbruket än inom andra näringar.

Jordbruksnäringen i vårt land har de senaste årtiondena uppfyllt mycket höga krav på anpassning. För enskilda företag har förändringarna varit dramatiska. Sammantaget får man dock intrycket av en fortgående relativt långsam anpassningsprocess, där takten varierat från tid till annan, men som hela tiden varit hanterbar. Skälet till detta är att vissa grundläggande mål och principer för jordbrukspolitiken legat fast och att man vid varje nytt beslutstillfälle och i den praktiska tillämpningen tagit relativt små steg mot förändringar. Insikten om att jordbruksnäringen måste arbeta långsiktigt, att t.ex. markens produktionsförmåga inte får utarmas, har lett till slutsatsen att näringen behöver stabila spelregler. Vad som nu i hög grad oroar är att insikter om jordbrukets speciella förhållanden antingen saknas eller inte tillåts spela någon större roll vid utformningen av jordbruks- och livsmedelspolitiken.

Hänsyn till omvärlden

Till de förhållanden som bör påverka jordbruks- och livsmedelspolitiken hör självfallet utvecklingen i vår omvärld. Vi kan idag konstatera att världproduktionen av livsmedel ökar långsammare än befolkningstillväxten. Det är inte bara i katastrofområden, som t.ex. Eritrea och Tigre, som befolkningen lider brist på livsmedel. Sett i detta globala perspektiv är det oriktigt att tala

om överskott. Behovet av mat finns där även om det p.g.a. människornas fattigdom inte manifesteras i efterfrågan på en marknad. De hungrande och svältande folken blir inte hjälpta av teoretiska modeller för sambandet mellan pris, efterfrågan och utbud på en fri marknad. När länder i den västliga världen vidtar åtgärder för att begränsa produktionen och därmed minska sina överskott blir bristen på livsmedel ännu större om inte samtidigt länder med underskott kan öka sin produktion. Det borde vara möjligt för världssamfundet att finna vägar för att stimulera livsmedelsproduktionen i bristländerna så att denna konsekvens undviks. Synen på världens livsmedelsförsörjning i regeringens livsmedelspolitiska arbetsgrupps (LAG) förslag speglar värderingar som många nu håller på att överge. Övertro på framtida biotekniska framsteg får *inte* föranleda oss att minska flexibiliteten i vår livsmedelsproduktion vilket kan bli följden om LAG-förslaget genomförs.

Produktion kostar överallt

Biologiskt och tekniskt kan vår jord klara livsmedelsförsörjningen för många fler människor än som finns idag. Det finns m.a.o. en outnyttjad produktionspotential. Men den står inte gratis till förfogande. För att resurserna skall kunna utnyttjas krävs kultivering, bevattning, terrassering och utveckling av tekniken både inom primärproduktionen och för vidarebehandlingen och marknadsföringen av produkterna. Idag går stora mängder mat till spillo till följd av brister i hanteringen. En del av vårt bistånd till utvecklingsländer används för att förbättra livsmedelsförsörjningen, men erfarenheten säger oss att det tar lång tid att uppnå resultat och att framstegen snabbt kan raseras. Vägen till tryggad livsmedelsförsörjning är mycket lång i de folkrika bristområdena.

En slutsats av detta är att teoretiska beräkningar över jordens försörjningspotential är föga intressanta om de inte förses med kalkyler över vad det kostar att utnyttja den. *Det är inte självklart bättre att lämna resurser för livsmedelsproduktion outnyttjade t.ex. i Sverige och istället ensidigt ta i anspråk nya i ett u-land.* Så länge den långsiktiga trenden pekar mot ökad brist på livsmedel borde vårt handlande inriktas på att både utnyttja de produktionsresurser som finns och satsa på utveckling av ökad produktion i bristländer. En annan viktig slutsats, som direkt berör vår egen jordbrukspolitik, är att den måste vara långsiktig samt att det är en uppgift för samhället att ge jordbruksnäringen stabila spelregler och utjämna svängningar i utbud och priser som varken producenter eller konsumenter är betjänta av.

Krav på reformerad politik

Just nu diskuteras reformer inom jordbruks- och livsmedelspolitiken. Inom ramen för den pågående GATT-rundan diskuteras hur och på vilket sätt jordbruksstödet i de olika medlemsländerna successivt kan minskas. Erfarenheten säger oss att detta reformarbete bör ske stegvis och att det inte bör baseras på tillfälliga yttre förhållanden. Livsmedelsförsörjningen är sällsynt illa lämpad för kvartalspolitik. Spelreglerna bör vara stabila, men samtidigt bör de ge utrymme för en smidig anpassning till ändrade förutsättningar, t.ex. på den internationella världsmarknaden.

Det sägs nu att den form av prisreglering som tillämpats bör slopas, därför att de mål som ställts upp inte har uppfyllts. Detta är ett äventyrligt resonemang, som leder helt fel. Vi kan ju inte tänka oss att avskaffa strafflagen, av det skälet att den inte avhåller folk från att begå brott, vilket rimligen är dess syfte.

Alla mål för jordbrukspolitiken har inte till fullo uppnåtts. Men bl.a. med hjälp av prisregleringen har vi tryggt livsmedelsförsörjningen, vi kan upprätthålla produktion och därmed ett öppet landskap även i svaga jordbruksbygder, lantbrukarna har uppnått en relativ ekonomisk trygghet, vi har en effektiv produktion genom att lantbrukarna utnyttjat de framsteg som forskning och teknisk utveckling gjort och vi har likaledes en väl utvecklad livsmedelsindustri. Måluppfyllelsen är m.a.o. inte så dålig. Jämfört med bostadspolitiken, vars främsta mål är bostad åt alla, är måluppfyllelsen t.o.m. riktigt bra.

Mot denna bakgrund är det viktigt att i reformarbetet ta vara på det värdefulla och utvecklingsbara. Det regelsystem vi har bygger på lång erfarenhet både här hemma och utomlands. Nya idéer kan och skall prövas, men att alltför snabbt övergå från ett system med detaljerade regler till dess motsats är oansvarigt. För stegvisa reformer talar också att det är mycket svårt att förutse de effekter, som uppstår vid en s.k. avreglering. Med säkerhet är det också så att effekterna framträder med full styrka först efter några år. På grund av kostnadsstrukturen kan anpassningsförmågan på kort sikt vara större än den är på något längre sikt.

Till bilden hör också att det sker förändringar i vår omvärld. Vi bestämmer inte själva i vilken handelspolitisk eller internationell miljö i övrigt, som vi kommer att arbeta. Detta förhållande blir särskilt påtagligt i en tid då just krav på ökad internationalisering, livligare handelsutbyte etc, tas som motiv för reformerna.

Svårigheterna att förutse effekterna av ändrade spelregler får inte hindra oss från att göra analyser. Inte heller kommer vi förbi problemen genom att inte låtsas om dem. I den livsmedelspolitiska arbetsgruppen (LAG) har man försökt förvillia läsaren med teoretiska modeller och resonemang, som vid en kritisk granskning visat sig sakna relevans i sammanhanget. Den säkra slutsats som kan dras av detta är, att LAG grovt felbedömt effekterna av sina egna förslag, eller att LAG i vart fall givit en grovt felaktig bild av effekterna. Detta är en konsekvens av att ett så ensidigt urval av experter medverkat i utredningsarbetet. Tilltron till offentliga utredningars objektivitet har genom detta ytterligare undergrävts.

Principerna bör ligga fast

Man kan diskutera detaljformuleringar och vilken vikt som skall tillmätas olika delmål för jordbruks- och livsmedelspolitiken. Kvar står att det inte finns anledning att nu frångå de principer som länge legat till grund för jordbruks- och livsmedelspolitiken. En ökad internationalisering är snarast ett motiv för oss att på detta område ha en nationellt orienterad politisk målsättning. Jordbruksnäringen och livsmedelsförsörjningen är så viktiga frågor att samhället/staten inte kan frångå sig ansvaret för utvecklingen. Detta an-

svar förstärks av det faktum att statsmakterna i hög grad medverkat till den situation som föreligger. Under inga förhållanden får statsmakterna nu vidta åtgärder som hindrar eller försvårar anpassningsprocessen för lantbrukarna/näringsen. Om den skall lyckas måste insatser göras gemensamt och bördorna fördelas på hela kollektivet.

Mot. 1989/90
Jo248

Riktlinjer för jordbruks- och livsmedelspolitiken

I det följande anges i punktform vissa riktlinjer och ståndpunkter som enligt vår mening bör ligga till grund för den framtida jordbruks- och livsmedelspolitiken.

1. Syftet med jordbruks- och livsmedelspolitiken skall vara

att trygga vår livsmedelsförsörjning i såväl fred som under avspärning och krig,

att ge konsumenterna säker tillgång till ett rikt varierat sortiment av livsmedel av hög kvalitet till rimliga priser samt

ge lantbrukarna sådana ekonomiska villkor som möjliggör ett långsiktigt, resursbevarande och miljöanpassat jordbruk.

Dessa målformuleringar ansluter i allt väsentligt till gällande beslut av riksdagen.

Vi kan inte acceptera sådana ändringar av jordbrukspolitiken, som även tyrrar näringens fortbestånd. Inte i någon del av landet får uppstå ett sådant hot. Familjelantbruket skall också i fortsättningen vara den dominerande företagsformen. Dess villkor skall läggas till grund vid avvägningar ang. lönsamheten. Jordbruksnäringsen får inte utnyttjas som försöksfält för ekonomiska teorier utan praktisk förankring.

2. Jordbruket måste vara berett att anpassa sig till ändrade förhållanden på marknaden och till krav som ställs från omvärlden, t.ex. i fråga om produktionsteknik och miljöhänsyn. Livsmedelskvalitet, mångfald, miljö, resurshushållning och djuretik är några nyckelord i denna fortgående anpassningsprocess.

Samhället har sedan länge med olika medel sökt styra utvecklingen i jordbruket. Strukturrationaliseringen, kraven på effektivitet, som understöts av statligt bedrivna FoU och rådgivning, liksom jordbruksprisregleringen är exempel på sådan statlig styrning. I stort har dock utvecklingen i vårt land följt det som hänt internationellt. Storskalig produktion, kemikalisering, bioteknik, datoriserad utfordring etc. är exempel på internationellt tillämpad teknik. På vissa områden har vi en mer restriktiv lagstiftning, som gör att teknik som används utomlands är förbjuden. Det är viktigt att vi också i fortsättningen håller en sådan restriktiv linje. Biotekniken måste hållas under sträng kontroll. Ansvar för de överväganden som måste ske i förbindelse härmed skall inte läggas på näringsen och enskilda forskare utan bäras av samhället. Sammantalet skall dock den framtida jordbruks- och livsmedelspolitiken leda till minskad grad av statlig styrning och avveckling av detaljregleringar.

3. Som ett led i reformarbetet bör ingå en förenkling av jordbruksprisregleringen. Syftet bör bl.a. vara att minska risken för suboptimeringar, att underlätta för producenterna att fånga upp signaler från marknaden och att sti-

mulera till produktutveckling och satsning på alternativ till traditionell produktionsteknik. Efterfrågan på marknaden bör över tiden vara styrande för produktion och priser. Den s.k. avregleringen får inte leda till att nya, oprövade regelsystem måste införas.

Marknaden kan fungera även om en del av nuvarande regelsystem slopas. Prisrörelserna blir större och bl.a. avsättningstryggheten för den enskilde lantbrukaren blir mindre, men om de viktigaste delarna av systemet bibehålls och de olika aktörerna får tid att anpassa sig bör det kunna fungera. Det räcker dock inte med att upprätthålla ett gränsskydd.

4. Jordbruksprisregleringen skall bl.a. omfatta

- ett gränsskydd som utformas så att den avsedda prisnivån uppnås,
- ett av statliga förordningar sanktionerat system för kollektiv finansiering och organisation av export av överskott,
- ett av staten sanktionerat system för prisutjämning på mejeriområdet.

Även för vissa andra produkter, t.ex. fabrikspotatis och oljevaxter, behövs regelsystem, som är speciellt anpassade till varje produktområde.

- Prisnivån kan inte skyddas enbart med införselavgifter. Redan mycket begränsade överskott pressar priserna ner mot vad man får ut vid export. Import och säsongvariation leder till exportbehov även om vår egen produktion är mindre än konsumtionen. Genomförda analyser har på ett övertygande sätt visat att det på en fri marknad inte uppkommer något jämviktssläge med stabila priser på en nivå där gränsskyddet är effektivt. Så länge länder i vår omvärld betalar ut exportbidrag eller stöder exporten på annat sätt måste vi också ha ett sådant system.
- Ett system för prisutjämning måste bibehållas på mejeriområdet. Mjolkprodukter har en central roll för vår livsmedelsförsörjning och jordbruket i norra Sverige liksom i övriga skogs- och mellanbygder står och faller med en lönsam mjölkproduktion. Det är för svenska folket oändligt mycket viktigare att trygga försörjningen med mejeriprodukter än att få hållbarheten i några statliga utredares ekonomiska teorier prövade.
- Vår principiella ståndpunkt är att vårt land inte har skäl att utveckla prisregleringarna i snabbare takt än andra länder inom GATT, i första hand EG och övriga länder i Norden. Gränsskyddet kan reduceras bara om importpriserna stiger eller om producenterna kompenseras på annat sätt. Något utrymme för sänkt lönsamhet i jordbruket finns inte, det visar beräkningar som gjorts, senast av RRV.

5. Den jordbruksmark som inte behövs för livsmedelsproduktion skall ges annan produktiv användning. Biobränsle, fiberprodukter och andra råvaror för industrin kan på varierande sikt bli värdefulla alternativ. Omställningen tar tid och behöver ett aktivt stöd från samhället. Vissa arealer kan anpassas för det rörliga friluftslivets behov och andra hållas öppna av miljöskäl. Skogsplantering är ett sistahandsalternativ.

- Marknadskrafterna löser inte de omställningsproblem, som möter, när jordbruksmarken skall föras över till annan användning. Samtidigt är det viktigt att åstadkomma permanenta lösningar så snart som möjligt. Samhället måste medverka till regionalt anpassade, selektiva insatser som ger

den enskilde flera handlingsalternativ. Det kan bli fråga om bidrag till anläggningskostnader, årlig skötselersättning, villkorslån, avskrivningslån, omställningsbidrag, avgångsvederlag, speciella skatteregler, utvecklingsstöd, utbildningsbidrag etc. Vad som behövs är ett helt batteri av åtgärder som underlättar omställningen.

- Produktion av biobränsle eller råvaror för industrin måste vara lönsam för att kunna bli ett långsiktigt alternativ. Det räcker inte att lönsamheten är något bättre än för spannmålsodling för export om denna lönsamhet är svag. Det är den absoluta och inte den relativa lönsamheten som avgör om en produktion kan hållas igång. Denna fundamentala sanning glöms bort av dem som brukar hävda att ett sänkt spannmålspris gör alternativ produktion mer lönsam.

6. Syftet med jordbrukspolitiken skall vara att bibehålla den samlade jordbruksproduktionen i norra Sverige på oförändrad nivå. Detta syfte skall också gälla mindre regioner i inlandet. Därför skall i denna del av landet utgå ett pristöd som gör att jordbruksproduktionen blir tillräckligt lönsam. Svag lönsamhet i jordbruket kan inte kompenseras genom stöd till andra verksamheter eller naturvårdsåtgärder.

- En rad regional-, miljö-, försörjnings- och andra skäl talar för att jordbruksproduktionen i norra Sverige inte kan tillåtas minska ytterligare. Redan nu har utglesningen av mjölkproduktionen bl.a. i Norrbotten gått så långt att underlaget för rationell mejeridrift sviktar. Intransportkostnaderna blir orimligt höga. Om jordbruket i norra Sverige och särskilt dess inland skall överleva måste produktionen vara lönsam. En generell sänkning av lönsamheten i jordbruket drabbar lantbrukarna i hela landet och inte, som ibland görs gällande, bara spannmålsproducenter i slättbygderna.

7. Lantbrukarna måste ges rätt att på samma sätt som hittills samverka i kooperativa föreningar för inköp av förnödenheter, avsättning av produkter från jord- och skogsbruket, serviceverksamhet och kapitalförsörjning. Inskränkningar i denna rätt och i de kooperativa företagens möjligheter att arbeta och fritt utveckla sin särart får inte ske. Istället bör den kooperativa företagsformen utvecklas och ges likvärdiga villkor som aktieföretagsformen.

- Under senare tid har mot lantbrukskooperationen riktats angrepp, som har sin udd mot kooperationens grundläggande principer. Syftet är uppenbarligen att minska de positiva effekter, som lantbrukarna kan uppnå genom kooperativ samverkan. Vissa myndigheter och politiker ser som sin uppgift att stimulera lantbrukare till osolidariskt uppträdande gentemot yrkeskollegorna och att begränsa deras möjlighet att bedriva verksamhet i företagsformen ekonomisk förening. Man vill tvinga fram bolagsbildning. Samtidigt som staten, som delägare i en landsomfattande livsmedelsindustri medverkar till ytterligare koncentration och kraftsamling inom denna sfär för att möta in- och utländsk konkurrens, diskuteras i en statlig utredning lagförslag som direkt syftar till att hindra lantbrukskooperationen och dess många enskilda lantbruksföretagare från att möta dessa åtgärder. I den omställning och anpassning till ändrade förhållanden som jordbruksnäringen står inför måste lantbrukskooperatio-

nen kunna spela en av huvudrollerna. Också andra organisationer kan göra insatser för att begränsa problemen. Det vore absurt att i detta läge genomföra åtgärder, som hindrar lantbrukarnas egna föreningar att underlätta omställningsprocessen.

Mot. 1989/90
Jo248

Offensiva insatser

Redan i 1977 års beslut om jordbrukspolitikens slogs fast att det var en gemensam uppgift för staten och näringen att lösa problemen med spannmålsöverskottet. Vi anser att denna princip nu bör tillämpas på hela den omställnings- och anpassningsprocess som ligger framför oss. För att inte denna process skall bli en period av destruktiv avveckling måste insatser göras för att ta vara på de utvecklingsmöjligheter som kan föreligga. Detta klarar de enskilda lantbrukarna själva varken var och en för sig eller genom samverkan. Staten måste ta sin del av ansvaret.

FoU som är speciellt inriktad på alternativ produktion är ett sätt att ta sådant ansvar. Men staten kan också tillsammans med näringen/landbrukskooperationen ta ett ägaransvar i företag, som satsar på t.ex. etanolproduktion eller energiskog i kommersiell skala. Vi vill påminna om att staten i huvudsak genom domänverket är ägare till betydande arealer åkermark merendels lokaliserad till slättbygderna. Staten kan därmed också sägas vara en del av näringen och har redan av det skälet anledning att konstruktivt medverka i sådana projekt. Detsamma gäller kommunerna och kyrkan. De statliga myndigheter som arrenderar ut eller driver jordbruk i egen regi bör självfallet se till att bära minst sin andel av den reduktion av totalproduktionen, som behövs för att få ner överskotten. Regeringen bör ta upp direkta överläggningar med näringen om konkreta projekt och ge erforderliga direktiv till berörda myndigheter. Det är också rimligt att mark som hålls öppen enbart av naturvårds- eller landskapsbildskäl brukas på ett sådant sätt att den inte bidrar till produktion av överskott.

En offensiv satsning på kommersiella projekt, som baseras på råvaror från jordbruket, behöver kompletteras med motsvarande insatser inom andra delar av näringslivet på landsbygden. Landsbygdsutveckling i vid mening är ett nödvändigt komplement till möjliga projekt inom lantbrukssektorn. Också skattereglerna, uppbyggnaden av infrastrukturen, kulturutbudet och utbildningen behöver ges en inriktning som främjar näringsliv och bebyggelse på landsbygden.

II. Det aktuella läget

Lantbrukets situation

Den ekonomiska utvecklingen inom jordbruket har under större delen av 80-talet varit negativ. Främst har det hängt samma med att priserna på jordbrukets produkter inte utvecklats i samma takt som produktionskostnaderna. Detta hänger i sin tur samman med den negativa prisutvecklingen och betydande produktionsöverskott från en rad industriländer.

Utvecklingen har medfört att jordbrukarhushållens inkomster idag släpar efter andra jämförbara inkomstgrupper. Skillnaden mellan jordbrukarnas

och andra småföretagares nettoinkomster låg i början av 1980-talet runt 10000 kronor per år. 1987 har differensen stigit till ca 30000 kronor per år.

Avräkningspriserna till jordbruket har fallit reallt med 6 % under under det gångna decenniet. Det är därför viktigt att understryka att det inte är Sveriges lantbrukare som drivit på inflationen i landet. Icke förty har konsumentpriserna för de reglerade livsmedlen ökat reallt med 5 % under motsvarande period. De höjda priserna på livsmedel har med andra ord skett i leden efter prisregleringen.

Den internationella utvecklingen

Som nämnts utgör de betydande överskotten och låga priserna på världsmarknaden huvudorsaken till den låga lönsamheten i jordbruket. Dessa problem utgör också i stor utsträckning den bakomliggande orsaken till det genombrott i förhandlingarna som skett i den pågående GATT-rundan på jordbruksområdet. Såväl för jordbrukare som för konsumenter måste ett gemensamt intresse ligga i att åstadkomma en balans mellan den inhemska konsumtionen och produktionen av livsmedel. Svenskt jordbruk har ingen anledning att avskräckas en friare handel, ökad konkurrens och en bättre fungerande marknad. Men för att detta ska kunna åstadkommas förutsätts att alla GATT-länder gemensamt skapar förutsättningar för detta.

Något betydande framsteg mot en friare marknad är dock knappast att vänta inom ramen för den nuvarande GATT-rundan, vilket också väl accentueras av innehållet i de s.k. notifikationer som de olika medlemsländerna i GATT redovisat under hösten 1989.

Detta innebär att vi i Sverige måste ha ett gränsskydd som garanterar svenskt lantbruk att arbeta under samma villkor som jordbruket i våra konkurrentländer.

I första hand bör därför målsättningen för de fortsatta GATT-förhandlingarna vara att nuvarande gränsskydd bibehålls och att medlemsländerna ges frihet att själva genomföra sänkningen av det totala jordbruksstödet.

En övergång till tullar eller ett helt borttagande av exportstödet kan riskera att i vissa länder – beroende på de skiftande förutsättningarna – slå ut betydande delar av jordbruket. Framför allt skulle ett generellt system med tullar missgynna länder som uppställer höga försörjnings-, beredskaps- och regionalpolitiska mål för sin jordbrukspolitik.

Sverige redan före GATT

Målsättningen med GATT-överenskommelsen i april 1989 var att dels under 1989 åstadkomma en frysning av jordbruksstödet, dels för 1990 påbörja en sänkning av jordbruksstödet. I det längre perspektivet avses en fortsatt minskning av stöd och olika skyddsåtgärder ske.

För 1989/90 gäller uppgörelsen i första hand importtillträdet genom borttagande av kvantitativa och icke-tariffära importbegränsningar och subventioner.

I enlighet med överenskommelsen inlämnade medlemsländerna i okt-dec 1989 sina s.k. notifikationer beträffande såväl frysningen av jordbruksstödet 1989 som sänkningen med början 1990. Noterbart är att flertalet notifikatio-

ner är allmänt hållna och anger med få undantag direkta programförklaringar för minskningen av jordbruksstödet. I de fall som för de aktuella åren kvantitativa nedskärningar av jordbruksstödet anges gäller det i all huvudsak en minskning av det statliga exportstödet.

Utifrån GATT-överenskommelsen och dess intentioner är det svenska stödsystemet idag mer marknadsanpassat än vad fallet är i andra länder. Det statliga exportstödet som avvecklingen av jordbruksstödet inom ramen för GATT-överenskommelsen nu i huvudsak handlar om – har Sverige till stor del redan avvecklat. Det svenska exportstödet är idag till huvuddelen finansierat av lantbrukarna själva.

Mot denna bakgrund är det därför anmärkningsvärt att regeringen i sin notifikation till GATT före nyår inbegriper den Livsmedelspolitiska arbetsgruppens (LAG) långtgående förslag till avreglering av det svenska jordbruket. Förslag som går långt utöver vad aprilöverenskommelsen omfattar. Innan en remissinstans och Sveriges riksdag hunnit säga sin mening sägs i notifikationen att avsevärda sänkningar av gränsskyddet fr.o.m. 1991 är att vänta. Vidare fastslås att exportbidragen skall avvecklas.

Medan EG och andra länder i Europa anser sig ha fullgjort sitt åtagande i förhållande till GATT-överenskommelsen genom att enbart hänvisa till åtgärder som redan gjorts håller den svenska regeringen på att sälja ut det svenska jordbruket!

Genom regeringens handlingssätt riskerar dessutom det gemensamma nordiska agerandet inom GATT att omintetgöras. Med hänsyn till det skedda bör därför den svenska ståndpunkten snarast förtydligas så att alla missförstånd och felaktiga signaler kan undanröjas.

En ny jordbruksprisreglering

Den nuvarande jordbruksprisregleringen bör förnyas. I första hand bör en del regler som rör den inhemska marknaden förenklas och avskaffas. Vissa regleringar måste dock bibehållas. Det gäller i första hand gränsskyddet, exporthantering, råvarukostnadsutjämning och prisutjämning för mjölk.

Det gränsskyddssystem vi har idag med införselavgifter bör bibehållas och reduceringar får endast ske i takt med generella överenskommelser inom ramen för GATT. Exportbidragen bör utformas utifrån marknadsmässiga villkor.

Förslagen från LAG riskerar att missgynna inhemska råvaror jämfört med importerade. För att upprätthålla en mjölkproduktion över hela landet måste prisutjämningen bibehållas.

Ett offensivt omställningsprogram

För att anpassa jordbruket till en ny tid krävs ett offensivt och långsiktigt omställningsprogram för åkerarealen i syfte att minska spannmålsöverskottet. Detta kan endast komma till stånd om staten visar ett betydande engagemang i denna omställningsprocess och att lantbruket ges en rimlig övergångsperiod för denna förnyelse. Till skillnad från Omställning 90 måste det nya programmet inriktas mot en aktiv affärsutvecklingsprocess av såväl det enskilda lantbruksföretaget som inom livsmedelsindustrins olika led. Mål-

sättningen för detta nya omställningsprogram måste vara att skapa nya permanenta användningsalternativ för åkermarken.

Lantbrukarnas riksförbund (LRF) gör bedömningen att 500 000 ha åkermark behöver överföras till nya användningsområden för att en marknadsbalans ska kunna skapas inom vegetabilieproduktionen. För att omställningsprogrammet ska kunna genomföras utan omfattande nedläggning av åkermark måste övergången och omställningstiden omfatta 5–10 år. För att skapa rimliga förutsättningar för en framgångsrik omställningsprocess bör spannmålspriserna hållas nominellt oförändrade de första åren. Omställningsprogrammet bör träda i kraft fr.o.m. 1 jan 1991. Staten bör finansiera huvuddelen av omställningsprogrammets genomförande via bl.a. statliga villkorsslån och bidrag. *Omställningsprogrammets utformning ska ske i samarbete med näringen. 15 miljarder i statligt affärsutvecklings- och omställningsstöd under högst 10 år bör ge en rimlig förutsättning att överföra den del av arealen som ej behövs till spannmålsproduktion till andra permanenta odlingsinriktningar.*

Vid större industriella affärsutvecklingsprojekt såsom utvecklingen av fullskalig etanolproduktion bör dessutom i likhet med vad som skett inom andra industriella utvecklingsprojekt särskilda statliga villkorsslån utges.

Viktiga alternativ är energiskog, etanolproduktion, bioenergi. Andra områden är bioteknik, medicinsk industri och miljöteknik och turism.

Skogspolitik för enskilt ägande

Skogspolitiken bör syfta till att öka arealen enskilt ägd och aktivt brukad skogsmark. Den totala odlade arealen i Sverige uppgår idag till ca 45 miljoner ha. Skogsandelen utgör 23 miljoner eller ca 55 %. Av skogsarealen svarar staten för 25 %, bolagen 25 % och de enskilda för 50 % av arealen.

Det enskilda skogsbruket svarar för hela 60 % av tillväxten och avverkingen i det svenska skogsbruket. Det enskilda skogsbruket visar med all önskvärd tydlighet sin effektivitet och höga kvalitet i skogsbeståndet.

Minst 200 000 ha skog bör överföras från staten och kyrkan till lantbruket.

Lantbruket – basen för regional utveckling

Särskilt stöd bör utgå för stöd till jordbruket i glesbygden. Det är av central betydelse att Norrlandsstödet bibehålls så att produktionsmålen från det jordbrukspolitiska beslutet 1985 upprätthålls för de norra delarna av landet. En utvidgning av detta stöd bör också övervägas omfatta skogs- och mellanygder i södra och mellersta Sverige.

Ränteläget och jordbruket

Den ekonomiska utvecklingen under det senaste året har drivit upp ränteläget. Framför allt har på senare tid ett växande bytesbalansunderskott, hög inflation och alltför snabb kostnadsutveckling bidragit till ett höjt ränteläge. Avsaknaden av en effektiv och stram finanspolitik har gjort att penningpolitiken kommit att spela en allt viktigare roll.

Det höjda ränteläget drabbar i hög grad lantbruket. I synnerhet för de som redan är hårt skuldtyngha och har en sjunkande lönsamhet.

I strävan att harmonisera kapitaltäckningsreglerna för svenska banker och kreditinstitut med EG – beslutade Sveriges riksdag i december 1989 att höja kapitaltäckningskravet för banker. Beslutet innebär att kapitaltäckningskravet för belåning i jordbruksfastighet inom 75% av taxeringsvärdet höjs från den 1 januari 1990 från hittills 1% till 8%. Endast centerpartiet och miljöpartiet röstade emot detta förslag.

Förslaget innebär att jord- och skogsfastigheter placeras i högsta riskklass för kreditgivning – samma som blancokrediter. Förutom harmoniseringsmotivet angavs för beslutet att vi även i Sverige kan förvänta ekonomiska problem inom jordbruket till följd av den förestående avregleringen av sektorn. Beslutet innebär framförallt att räntan på den långsiktiga nytulåningen till jord- och skogsbruk kommer att höjas med 1–1,5%. Från centerpartiet anser vi detta beslut djupt olyckligt och det kommer i synnerhet med nu rådande ränteläge att drabba lantbruket hårt. Beslutet om skärpta kapitaltäckningsregler är ytterligare ett exempel på den oförståelse och det ointresse som finns från främst regeringspartiets sida för Sveriges lantbrukare.

Jordbruket och skattepolitiken

Det är av central betydelse att skattepolitiken utformas så att den beaktar de särskilda förutsättningar jordbruket kräver så att en ökad bolagisering av lantbruksbeståndet kan undvikas.

Dagens förmögenhetsskatt och skogsvårdsavgift som innebär en dubbelbeskattning dränerar lantbruksföretagen på arbetande kapital. Dessa bör därför avskaffas.

För landsbygdsutvecklingen och för att stimulera kombinations- och deltidjordbruk bör kvittningsrätten mellan olika förvärvskällor bibehållas även efter skattereformens ikraftträdande.

För att underlätta omställningen inom jordbruket bör reglerna för ianspråktagande av investeringsfonder och investeringsreserver ses över och göras generösare.

Införandet av en för egenföretagare gynnsammare redovisningsmetod skulle bättre än hittills ge egenföretagandet likvärdiga villkor med andra företagsformer.

FoU-insatser

Forsknings- och utvecklingsverksamheten måste intensifieras inom skilda områden som rör lantbruket. Det är dock viktigt att dessa FoU-insatser sker tillämpat. Härigenom ökar möjligheterna för att färdiga forskningsresultat kan länkas över till produktutveckling och affärsutveckling inom lantbruket. Särskilda resurser från såväl staten som näringen bör regelbundet avsättas för detta.

III. Lantbruket – en framtidsbransch

Lantbruket som råvarubas för en ny industriutveckling

Få näringar, om ens någon, har som lantbruket med jorden, vattnet, luften och växtligheten som råvaror så goda förutsättningar att i en framtida indu-

striutveckling med ökade krav på miljöhänsyn utvecklas till en framtidsnäring.

För detta måste lantbruket utnyttjas offensivt i den industriella förnyelsen. I slättbygderna med sina speciella förutsättningar bör specialgrödor, t.ex. energigrödor, spela en ökad roll för vår svenska energiförsörjning. Framför allt gäller detta satsningen på vegetabiliska bränslen såsom etanol. Men även inom områdena bioteknik, medicinsk industri och på miljötekniska området bör lantbruket komma att spela en viktig roll. Det innebär självfallet att utöver nuvarande i huvudsak jordbruksprisreglerade spannmålsmarknader, kommer andelen kontrakts- och specialodlingar att öka. Men för att klara detta måste det från statsmakterna bedrivas en offensiv och konsekvent jordbrukspolitik där staten från sin sida är beredd att direkt via tidiare nämnda omställningsstöd och forskningsanslag göra direkta insatser för näringens förnyelse.

Nya industrigrödor

En medveten satsning från statsmakterna på framför allt energigrödor skulle dels minska spannmålsöverskottet, dels bättre utnyttja svenskt lantbruk för framtidsinriktade investeringar på energiområdet.

I stället för nu rådande situation skulle lantbruket i framtiden i kombination med spannmålsodling även kunna producera foder, industri- och energiråvaror. Flera av dessa skulle kunna utgöra s.k. fånggrödor som skulle kunna vara en miljöpolitisk investering för att åstadkomma en bättre kvävebalans i våra marker och vattensystem.

Luzern och gräs

Jordbruksgrödor som luzern och olika sorters gräs kan användas för framställning av fiber till pappersmassaindustrin. En fullskalanläggning för detta bör kunna vara igång redan i början av 1990-talet. För en produktion av 50 000-100 000 ton massa beräknas 20 000-40 000 hektar åkermark behöva tas i anspråk.

Lin för byggnadsindustrin

Fiber från lin kan användas inom byggnadsindustrin för tillverkning av exempelvis spånplattor. Svensk linodling skulle också kunna användas inom mera traditionella områden som t.ex. oljeframställning och för textilindustrin.

Lantbruket och läkemedelsindustrin

Inom läkemedelsindustrin, som i Skåne är betydande, kan råvaror i ökad utsträckning komma att användas för framställning av läkemedel – främst från specialodlingar såsom gurkört. Försök har redan gjorts inom detta område. Här bör en betydande potential för framtiden finnas. Förvisso tar denna typ av specialodlingar begränsade arealer i anspråk men kan ändå som specialprodukter sett ge betydande lönsamhet för ett antal lantbruksföretag.

Framför allt på energiområdet och för en satsning på ny miljövänlig teknik för t.ex. förbränningsmotorer, kan lantbrukets roll, vid sidan om sin nuvarande som livsmedelsproducent, bli den viktigaste. Olika typer av energigrödor för framställning av miljövänliga vegetabiliska bränslen och drivmedel kan bli en av svensk industris nya och betydande verksamhetsgrenar. Inom ramen för det statliga energiforskningsprogrammet från mitten av 70-talet har redan idag betydande och framgångsrika forskningsresultat och försök kunnat redovisas. *Det handlar nu om att produktutveckla, tillämpa och marknadsintroducera fler av dessa.* Längst har försöksverksamheten kommit vad gäller användningen av etanol som drivmedel till bilar, bussar och traktorer. I samband med etableringen av försöksanläggningen för etanolproduktion i Lidköping för några år sedan, genomförde Svenska Lantmännen, SLR och OK Stockholm ett försök med 5 % inblandning av etanol i bensinen i Stockholmsområdet. Försöken var framgångsrika. Liknande försök görs för närvarande med ren etanol för bussar i tätortstrafik på flera håll i landet.

Centern anser det viktigt att ekonomiska förutsättningar och stöd från statsmakterna ges till en kommersiell satsning på etanol.

Den framtida utformningen av tätortstrafiken bör ske med bästa kända miljövänliga teknik. Inom ramen för en medveten kollektiv tätortstrafik bör en satsning ske på i första hand miljövänliga bussar, företrädesvis drivna med vegetabiliska bränslen som etanol. Denna målmedvetna satsning måste påbörjas inom de närmaste 1–2 åren. *Mot bakgrund av de trafikpolitiska och miljöpolitiska ambitionerna måste en medveten satsning på etanol snart komma till stånd.*

Marknadsstimulerande insatser

Tekniken finns, de ekonomiska och marknadsmässiga förutsättningarna måste skapas. *Från centerns sida har vi i ett flertal år i riksdagen krävt att den s.k. etanolskatten bör slopas.* Den är idag 0,86 kronor per liter. Detta skulle räcka för att göra en fullskalesatsning på etanolföretag ekonomiskt lönsam och intressant. Det ökade allmänna miljöintresset gör att en avsättningsmarknad redan bör finnas. Samarbetet här måste intensifieras mellan lantbruket, staten och oljeindustrin.

Tyvärr har vi från centerns sida ensamma fått driva kravet om slopande av etanolskatten. Andra partier har hittills motsatt sig åtgärder som inte är konkurrensneutrala mellan olika drivmedel. De menar m.a.o. att den miljövänliga inhemska etanolen inte får skattemässigt gynnas för olja, bensin och andra fossila och importerade bränslen. I stället vill dessa höja momsen. *Från centerns sida anser vi att ur miljöpolitisk synpunkt måste inhemska miljövänliga drivmedel skattemässigt favoriseras. Ett slopande av etanolskatten är ett viktigt inslag i en ny energipolitik.*

Vegetabiliska oljor

Vegetabiliska oljor t.ex. framställda av raps skulle kunna ersätta dieseloljan som drivmedel. De vegetabiliska oljorna kan också användas i tekniska sammanhang, t.ex. som skäroljor. Rapsarealen bör därför kunna öka – även om begränsningar måste göras med hänsyn till växtföljden.

Grödor för bioenergi

Odling av grödor för bioenergi, t.ex. energiskog, gräs, bränslevete för förbränning, bör kunna spela en stor roll för kommunernas och industrins satsning på kraftvärmeverk baserade på biobränslen.

Grödor för biogas

Förgasning ger stora framtida möjligheter till användning av biobränslen. Organisk substans i form av ved, flis, gräs, avfall och gödsel kan med välkänd teknik förgasas. Andra exempel är skogsbränslen, energiskog och energigrödor som utgör ytterligare en betydande potential inför framtiden. För lantbruket i slättbygderna kan grödor som luzern, jordärtskocka användas för biogasframställning.

Redan idag finns biogasanläggningar för produktion av metangas ur organiskt avfall. Förgasningstekniken är väl lämpad för småskalig produktion men också för större anläggningar. Biogasen kan framdeles bli en av våra stor energikällor både för uppvärmning och som drivmedel.

Stärkelse för bättre miljöteknik

Stärkelse från i första hand potatis och spannmål har många användningsområden. Ett område som bör kunna spela en viktig roll för ökade miljöinsatser är stärkelsen som kolkälla för kvävereduktion vid industrins och våra kommunala reningsverk. Med tanke på att flertalet kommunala reningsverk i landet helt saknar kvävereduktion, är snabba insatser nödvändiga för att kraftigt få ner kväveutsläppen från dessa. Här kan stärkelsen utgöra en viktig del i det miljöindustriella arbetet.

Stärkelseprodukter kan också användas som fyllnadsmedel i sanitetsartiklar. Genom att stärkelseindustrin redan idag är väletablerad bör en utökad satsning på detta område snabbt kunna ske.

Sverige självförsörjande på protein

En målsättning inför 90-talet måste vara att göra Sverige självförsörjande på protein. Genom en ökad odling av proteingrödor och genom framställning av protein i samband med etanol- och fiberproduktion bör detta vara en realistisk målsättning fram till mitten av 90-talet.

Livsmedelskvalitet och importsubstitution

Lantbruket har visat sig ha mycket goda förutsättningar för en livsmedelsproduktion av absolut världsklass. Konsumenterna måste ha förtroende för de livsmedel som produceras. De metoder som används skall vara förenliga

med konsumenternas krav. Närproduktion och särskild marknadsföring av regionens produkter ökar förtroendet hos konsumenterna. Svenska livsmedel med sin höga kvalitet behöver inte rädas konkurrens från importerade livsmedel. *En förutsättning är dock att samma krav ställs och samma regler gäller för importerade livsmedel som för de som produceras inom landet.*

En ökad grupp konsumenter önskar livsmedel som produceras med alternativa odlingsformer t.ex. utan handelsgödsel och växtskyddsmedel. Det är viktigt att alla behov tillgodoses och att sådana livsmedel tas fram. Direkt stöd till de odlare som driver alternativ odling måste ges.

Med tanke på den höga kvalitet som svenska livsmedel visar sig ha vid en internationell jämförelse och det ökade intresset från konsumenterna för högkvalitativa livsmedel, bör dessa i ökad utsträckning än vad som sker användas som råvara i svensk livsmedelsindustri. Idag importeras fortfarande i stor utsträckning råvaror till den svenska livsmedels- och förädlingsindustrin. Det gäller såväl på lantbrukssidan som på trädgårdssidan. Svenska grönsaker och frukt t.ex. borde i mycket högre grad användas inom förädlingsindustrin. Vid utveckling av en mera s.k. närproduktion måste *en målmedveten importsubstitution* eller ersättning av importerade livsmedel äga rum. I de flesta fall beror det höga importinnehållet inte på ekonomiska faktorer utan snarare på tradition eller bristande medvetenhet om kvalitet från förädlingsindustrins sida. Genom att ställa samma kvalitetskrav på importerade livsmedel – såväl lantbruks- som trädgårdsprodukter – ökar möjligheterna för en ökad användning av svenska livsmedel inom förädlingsindustrin.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om synen på det svenska jordbruket,
2. att riksdagen hos regeringen begär förslag om ett tioårigt affärsutvecklings- och omställningsprogram för jordbruket i enlighet med vad som anförts i motionen,
3. att riksdagen beslutar anslå ett statligt stöd på totalt 15 000 milj. kr. under 10 år för genomförande av detta omställningsprogram,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om statliga villkorslån till industriella utvecklingsprojekt i anslutning till lantbrukets förnyelse,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om de fortsatta GATT-förhandlingarna,
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om statens fortsatta ansvar för spannmålsöverskottet,
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts vad gäller nya industriråvaror från lantbruket,
8. att riksdagen hos regeringen begär att förutsättningar för en in-

dustriell utveckling av produkter från jordbruket övervägs innan nya genomgripande förändringar av jordbruket föranstaltas.

Mot. 1989/90
Jo248

Stockholm den 25 januari 1990

Håkan Hansson (c)

Kersti Johansson (c)

Bertil Fiskesjö (c)

Roland Larsson (c)

Ivar Franzén (c)

Rosa Östh (c)

Göran Engström (c)

Ulla Tillander (c)

Kjell Ericsson (c)